

НАУМ ТИХИЙ

Любов
і труд

НАУМ ТИХИЙ

Любов
і труд

ВІРШІ
І ПОЕМА

РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК
КИЇВ — 1958

ВНООФ
ЗВІРНО 20. / р.

Державна Публічна
БІБЛІОТЕКА УРСР
ІНВ. 1875876

ЗВІРНО-83

ОРНЕ ПОЛЕ

Рілля... Рілля... Мов хвилі — скиби чорні...
Здається — вдарить вітер

і за мить

Воно прокинеться і зашумить,
Як море — поле орне...

Широке поле! Неозоре поле!

Весною ранньою

аж ген до виднокола

На нього з ночі паморозь лягає,

Мов піною вкриває гребінці...

Опівдні марево прозоре грає,

Тремтить на штильовому вітерці,

І мріють вдалині, мов щогли голі,

Тополі,

золоті, стрункі тополі

У голубім роздоллі...

А за ними

новими долинами та крутосхилами

Розкинулось поле моє океанськими хвилями.

Ну, спробуй її обійди, мою землю кохану,

Як вона від Карпат

і до Тихого океану!

Рілля... Рілля...

Аж роздимає груди
Од відчуття простору й широти!
То день дзвенить,
то вечір зорі студить,
То в хмарну ніч з густої темноти
Здаля
на теплий вогник золотистий
По-братськи кличе будка трактористів...
Рілля!.. Якою таїною вабиш ти?
Дихнеш в лице своїм теплом вологим,
І я нараз притихну, як дитя
Од ласки матері...

В мені усе життя
Твоя весняна житиме тривога,
Ласкава земле-нене,
Немовби я й собі в святу хвилину
У груди вклав зерна живу жарину,
Щоб племінцем пробилася зеленим,
Щоб налилася колосом дзвінким...

Рілля... Рілля...

Під небом голубим
Біжать до виднокраю хвилі чорні...
Широке, неозоре поле орне!
Будь вірним другом хазяям своїм!
... Ужє весняним громом тракторів
Безхмарна далеч степу розколалась...
Прийми наш труд, щедротний наш засів,
Роди нам з кожної зернини колос,
Стозерний колос!

З СИНОМ

Сина узявши на руки,
Йду через ліс, через луки,
Світлим ранковим простором
Мимо пшениць і гречок,
Вбхід через річку прозору
На золотавий пісок;
Повз дерева і повз хати
Радісний шлях мій лежить:
Треба ж синку показати
Світ, де рости йому й жить!

Біля дороги ромашку
Будить струмок на бігу...
— Чуєш, мала моя пташко?
— Агу... агу...

Вітер над пагорбами та над схилами
Зелень куйовдить, жене її хвилями,
Вал, мов по морю, гуляє долиною,
Аж закипають рожевою піною
У прибережжі сади...
Сину, гляди!

Онде, омиті росою,
Квіти горять на луґу,
Міст підійняв над рікою,
Ніби веселку, дугу...
Агу... агу...

Ноше моя неоцінна,
Легко з тобою іти!
Мчать по дорогах машини,
Дзвінко співають дроти.
Хочеш,— візьму тобі неба
Клаптик зірву на горбі!
Все тут навколо — для тебе!
Це зрозуміло тобі?
Поле з житами, гречками й пшеницями,
Сонце, блакить і хмарки з блискавицями,
Далі з містами, заводами й хатами,
З ріками, з бою запеклого взятими...
Ти підрости — і приймай,
Будуй,
бережи,
піднімай!

Жити, мій сину,— не квіти
В тиші збирать на луґу...
Треба вогнем пламеніти,
Щоб не лишитись в борґу!
Можеш ти це зрозуміти?
Агу?.. Агу?..

* * *

Ще до старості не близько,
Та вже юність — ген за нами...
Ти ж — як росяна берізка,
Що не старіє з роками.

Притомивсь я у дорозі,
Спочивати йшов додому.
А зустріла — й на порозі
З пліч моїх змахнула втому.

Ти поклала сина в ліжко:
— Люлі-люлі, спатки-спатки...
А сама — ну, більша трішки,
Але все-таки дівчатко.

А сама — мов та берізка
На узліссі вранці-рано,
Отаке собі дівчисько
Миле, всміхнене, кохане...

Ти ж бо втомлена, я знаю:
Півгодини як з роботи.
Дай хоч вечір потримаю
На плечах твої турботи.

Щоб надовше ради мене
Ти лишалася такою,
Серцю щоб і нічно, й денно —
Аніде не знать споксю.

БАЯНІСТ

В село недалеко Полтави
Приїхав з столиці артист.
В саду розставлено лави,
Збито з дощок поміст.
Вітер листя ворушить,
Куйовдить чуби по рядах.
Мов золотаві груші —
Лампочки на гілках.
Метеликів біла віхола
Невтомно кружля круг них...
І раптом усе затихло.
Вітер — і той притих.
І ось уже, здавна знана,
Жива у руках митця,
Схвильована мова баяна
Бере у полон серця.
Грай, баяністе, грай,
Тишу буди над селом,
Душу мою обіймай
Добрим оцим теплом,
Серце тривож і хвилюй,
Воно у твоїх руках,
Розповідай
і малюй
Пальцями на ладах...

Я все, що ти схочеш, — побачу:
За річкою поле і ліс,
За садом оцим неначе
Дим пелехатий завис.
І танки стинаються з танками,
Броня вгинає броню,
Над знівеченими останками
Дикий танок вогню...
Я бачу: відблиск пожарів
З далеких встає ночей,
І тільки з-за скла окулярів
Твоїх не бачу очей...
    Грай, баяністе, грай,
    Серце вогнем пали!
    Ми мало не весь наш край
    Пішки колись пройшли.
    Довгі й круті шляхи
    Від Волги і до Карпат...
    Важко дишуть міхи,
    Мов після бою солдат.
Там, за димами густими,
Скільки вже літ, як погас
День, що своїми очима
Ти бачив останній раз?
Скільки у квітах барвистих
Весен по світу пройшло?
Брате мій, баяністе,
Чого ти схилив чоло?
Вечір в саду, і зорі
Сплять у м'яких хмарках,
В теплім пшеничнім морі
Курний, розпечений шлях...
Аж раптом — тоненька сопілка
Стиха озвалась здаля...

Росою іскриться гілка,
Промінь золотить поля...
Світає... Я бачу — світає!
Річку бачу, луги,
Небо і далі безкраї,
Друже мій дорогий!
Гримлять, торжеством натхнені,
Мужньо рокочуть баци...

Світе мій, світе зелений!
Степ, і міста, і ліси!
Райдуги барви мінливі
Й рожевий на квітці пилок.
Світлі липневі зливи,
Над димарем димок,
Ви нам, як повітря, потрібні!
Як можна жити без вас,
Узори інею срібні
На вікнах в досвітній час?
Як важко цей вечір, ці квіти,
Цей дуб, що поруч шумить,
Лиш в серці, як згадку, носити,
Чути, еством розуміти,—
Й не бачити хоч би мить!
Грай, баяністе, грай,
Вилий і мужність, і жаль,
Душу пали,
одягай
Серце в броньову сталь!
Нам треба бійцями жити,
Бо ще нам грозять вогнем,
Ще хочуть нас осліпити,—
Та ми їх у порох зітрем!

Та ми їх знищим дотла,
Кривавих нелюдів тих!
Щоб вічно вогонь палав
В живих зіницях людських,
Щоб ясно для всіх очей
Сіяли на віки віків
Місячне срібло ночей,
Золото сонячних днів!

СЕСТРИ

Ти заплітала коси вранці,
Замріялась на мить, і враз —
Непрощеним густим рум'янцем
Вся запашила, зайнялась.

І ну мерщій, сховавши очі,
Книжки і зошити складать,
Щоб перших дум твоїх дівочих
Не дати нікому прочитать.

Не бійся, сестро,— ані слова
Не пророню ні перед ким.
Все, що побачив випадково,
Я в серці схороню своїм.

І не дивись на мене строго,
Повір, як братові, мені,—
Я не сміятимуся з того,
Кого ти бачила в вікні.

Нехай кружними він шляхами
Іде до школи... Що у цім?
Десятикласником так само
Я повз один проходив дім,

Так само вранці ждав на розі,
В вікно несміло заглядав,
Увесь — в огні, увесь — в тривозі,
Якій ще імені не знав...

Мала, смішна моя сестричко,
Ти здивувалася, мабуть,
Як вперше я твою косичку,
Проходячи, забув смикнуть...

То вже тепер мені здається —
Тоді подумать я не міг,
Що хтось від щастя задихнеться,
Оцих торкнувшись кіс твоїх,

Що хтось і спалахне, і зблідне,
На хвильку глянувши в оці —
Для мене — просте, звично рідне,
Для нього — неземне лице...

Я просто мав турбот немало:
Вона — як міг я те знести! —
Ішла й мене не помічала,
Так, як повз нього пройде ти...

А я стояв — от-от заплачу —
Свій перший біль в душі боров...
Далекі дні! Непівдитяча,
Та що казати, вже — любов!

Вона здаля, іще не жарко,
Та вже опалить: — Виглядай!
А ти біжи, моя школярко,
Наздожени чи обминай...

В саду, у день травневий, мрійний,
В степу, в холодну́ ніч глуху —
Він буде ждати на шляху,
Твій друг, твоя любов надійна.

МРІЯ

Можна пролежати день під вогнем
і десяток діб,
Можна пораненим серцем
смерть подолати зловісну.
А тільки без мрії
ми й хвилини жить не змогли б,
Як без повітря, без кисню.
Наша мрія не в лінощах марена,
не на перинах ніжена,
Не про райські сади,—
щоб і яблука падали в рот.
Де петляла в тайзі
Володимирки далеч засніжена,
Де гриміло «ура!»
червоних пітерських рот,
Де в лісах партизанських
гула, не змовкала завія,
Де по хвилях Сивашу
убрід переходив солдат,—
Там жила наша мрія,
ішла наша мрія,
Надихала
й підносила сили стократ.
І манила не замком вона вдалині повітряним,

Не фортецею,
                     зведеною на сипучім піску,—
 За горем каторг,
                     за громом боїв ураганним
 Чула вона
                     наших радостей пісню дзвінку.
 Виживали із нею
                     на кризі, на лютому холоді,
 В несходимій пустелі палючій
                     без краплі води:
 Наше Завтра жило в ній,
                     як дуб у малому жолуді,
 Як сталь —
                     у шматку руди.
 І коли засипало снігами,
                     дощами сікло Магнітку,
 Коли камінням рясніла земля,
                     де садити нам сад,
 Як солдата,
                     ми мрію свою послали в розвідку.
 І вона — ні на крок—
                     не відступала назад.
 І не в затхлому затишку,
                     не за надійним сховом,—
 В час, коли ми з бідою зустрілись
                     один на один,
 У бою Сталінградським
                     ішла вона правофланговим,
 На першому танку
                     прорвалася у Берлін.
 Вона нам —
                     як вірне крило у польоті стрімкім,
 Учора — широке,
                     ще ширше й надійніше нині:

Наше Завтра жило і живе в ній,
як розпочатий дім,
Як колос — в гінкій стеблині.
Мріє!
Ні старості,
ані смерті я не боюсь!
Старість не прийде,
смерть нічого не вдіє,—
З кулею в грудях впаду,
та знов підведусь
З тобою, мріє!
І серце з тобою
ніколи не вмере від безпліддя,
Не згасне у ньому стремління—угору і вдаль.
Ось уже виріс дуб із малого жолудя,
Рейками вже простелилась
здобута з руди сталь,
А кожна вершина — нові odkриває вершини.
Підносить,
чарує чудовою даллю новою.
Все вперед і вперед!
В путі не марнуй ні хвилини!
Серце не знає спокою,
не хоче спокою!
Мріє, мета!
Комунізму радісним іменем
Надихай і веди мене!
Надихай і веди мене!

БІЛЯ ПАМ'ЯТНИКА ПОЛЕГЛИМ

Павшим в боях
от борющихся.
(Напис на обеліску).

Осіннім надвечір'ям в Барнаулі
Я плив по волі хвиль в людським потоці...
Про що я думав щойно? Наче вітром
Нараз порвало нитку нетривку.

... Він велетнем устав передо мною,
Мовчанням строгим наказав спинитись,
І думку владно прикував до себе —
Оцей високий сірий обеліск.

Над ним вгорі червоний племінь вічний
Звивався пружно, мов гаряче серце,
Він бивсь невтомно й відблиски багряні.
Здавалось, і на хмарах коливав.

Здавалося — не призахідне сонце,
А він, оцей живий вогонь всевладний
Обагрив небо, дерева... Й повітря
Неспокоєм тривожним напоїв.

Сама рука, скорившись дивній силі,
Зненацька потяглася до кашкета.
Не поглядом — відкритим спраглим серцем
Припав я до чавунної плити,

До двох рядів опуклих чорних літер
На простому, суворому металі.
«Полеглим у боях» — промовив перший.
«Від тих, що борються» — сказав другий.

Я прочитав і повторив про себе,
Неначе в глибину цих слів заглянув.
І відстань попрозорішала й щезла,
І час курною далиною став.

«Полеглим у боях»... Я їх побачив
Не мертвими в тісних могилах братських,—
Живі, пропахлі порохом і потом,
Вони ішли по тисячах доріг,

В будьонівських шоломах і в пілотках,
У касках і в ушанках партизанських,
В робочих куртках і в нових шинелях,
В бушлатах і в селянських сіряках.

Крізь вибухи і кулеметний скрегіт,
Крізь стогони і передсмертні крики
Лунали «Варшав'янка» і «Кіннотна»,
І «Яблучко», й «Катюша» голосна...

А дні за днями у полки ставали,
Роки в армійську витяглись колону...
На всій землі — від краю і до краю—
Гримить залізом безкінечний бій...

Нічого не дається нам задаром --
Все сіяно, збудовано, здобуто,
З вогню врятовано й полито кров'ю,
Зігріто жаром шкарубких долонь.

І хліб — наш трудний плід, і плід—свобода:
Вона з сердець солдатських виростає;
І кожен смертен до хвилини смерті,
Щоб потім стать безсмертним на віки.

Ми — ті, що борються. Ми життєлюбні,
Суворе і веселе вічне плем'я.
З нас кожен народився, щоб прожити
І сотню літ, і сотні тисяч літ.

Ми любимо щастя, й нам — сади ростити,
У сині ночі цілувати коханих,
Дітей малих гойдати на колінах,
І землю берегти од лихоліть.

Тому і зброю ми в руках затисли,
Що в нас віками світло сонця крали,
Тому й до бою ми завжди готові,
Що сонце в нас грозяться одібрати.

Із немілючих джерел виходим,
Підводимось оновлені щоднини
На полі житньому й на полі бою...
В нас кров і піт однакові на смак.

Торуй шляхи і стій при них на чатах!
Твори красу й для неї будь бронєю!
Патрони й зерно у твоїм підсумку,
Гвинтівка й молот у твоїй руці.

... Осінній вечір плив над Барнаулом,
Над перехожими і над гудками
Заводів на околиці... Трамваї
Веселий сипали по місту дзвін.

І раптом здалеку почулась пісня,
За гулом вулиць спершу ледве чутна,
І вирнули з-за рогу голосисті,
Гарячі на бігу грузовики.

А угорі червоний племінь вічний
Звивався пружно, бився, наче серце.
І падав одсвіт на обличчя юні —
Знайомі і незнані водночас.

Вони спішили в степ. В холодну темінь
Глухих, іще незайманих просторів
Лягла їм путь повз Пам'ятник полеглим...
Живі — в строю. Живим — іти вперед.

ДУМА ПРО ХЛІБ

I

Так радісно — полями простувати
Між хвилями пшениці напролом,
Спітнівши, пити воду теплувату,
Що пахне бочкою і полином,

Спинитись зачарованому й слухать
Настояної тиші дальній дзвін,
Вчувать, як б'є в лице терпка задуха
Від цих розплавлених безкраїх гіл,

Де — ніби сонце впало й розлилося,
За обрій плеще золотом важким...
Так просто все — шумить-дзвенить колосся,
Мов промовляє голосом живим...

І наче й не було тут зроду голо,
І вперше ти на цьому полі сам...
— Які хліба, які хліба довкола! —
Стоїш, не вірячи своїм очам.

Так просто все... Невже ти мерз ночами
В наметі, що стояв під тим горбом?

Хіба ж це тут незаймана віками
Черства земля стелилася кругом?

Хіба отут за важелем причепу
Ти в ватянці замасленій дубів,
На вітрі, під дощем посеред степу
Закляклі руки над багаттям грів?

Так просто все... Немовби хлібне море
І те, що тут од правіку було,
І те, чим жив і чим болів учора,
Незавше затопило, залило...

Щось наче й справді є таке у хлібі,
В пшеничному прибої на полях,
Що до твого торкнеться серця, й ніби
На пісню спогад в нім переплавля...

Ні, ти нічого не забув... Нічого!
А тільки враз по-іншому збагнув
Ті дні недавні, біль свій і тривогу,
Холодну, нелегку оцю весну.

Були і мрія, й поту сіль потрібні,
Щоб зашуміла даль твоя жива,
Безкрає море, дивне море хлібне!..

...Сьогодні починаємо жнива.

II

Баян... До чого він? Пісні... Що з тих пісень?
Все 'дно в вагончику похмурно й нудно.
Не те, щоб там співати — дихать трудно...
І так — четвертий день...

Заходить бригаир, липучу грязь руду
Здира з важких чобіт біля порога:
— Ну й розвезло, розквасило дорогу!
Вже думав — не дійду!

І знову з-за вікна — негоди тужний хлип.
Зітхнув баян і на півслові мовкне:
Подумати лише — це ж мокне й мокне
В степу дозрілий хліб!

До біса доміно! Не йде на душу гра!
Четвертий день стоять комбайни в полі,
Як кораблі на мертвому приколі,
А дош — як із відра...

Доба — мов рік... І скільки довгих діб
Чекають комбайнери й трактористи!
Ти не даєш ні спати їм, ні їсти —
Тривого вічна — хліб!

Вже обсипається... А де-не-де й поліг...
Хто зна, як тут буває на Алтаї?
Можливо, то вже осінь наступає?
А там, дивись, і сніг...

Навчи — і підем, хмари розженем,
Засвітим сонце й світу явим чудо!..

Хай не сьогодні це, та завтра — буде?
Невже не доживем?

Невже не скоримо отой «небесний дар»?
...То літо без дощу, то — заливає...
Ти начувайсь, природо! Загнуздаєм
Цей дикий норів хмар!

І небо скоримо, й землі підкорим глиб!
І ти нас даллю не лякай, дорого!

О, труд і піт, боління і тривога,
І радість вічна — хліб!

III

Везуть зерно. Пилюка — наче хмара,
Весь день висить над степом — не сплива.
А ніч протнуть тремтливим сяйвом фари,—
І шлях — як золота ріка жива.

Везуть зерно. Сопуть важкі машини,
Водій спітнілий витирає лоб.
І посміхнувся щасливий іменинник,
Обвітрений, безвусий хлібороб.

В рудій, пропахченій бензином майці —
Іще до свята не готовий ти.
Ще чорт сидить в оцій проклятій гайці:
Недавно підкрутив — і знов крути...

Іще незжатої пшениці гони
Перед комбайном — аж по небокрай...
Але — вже хліб іде! Пливе в вагони,
По рейках проліта-дзвенить: — Приймай!

І значить — вже розпочалось те свято,
Яке плекав так довго ти в душі.
Сіда твоя сім'я за стіл багатий —
Батьки твої, брати, товариші.

І знаєш ти: сім'я, вона оцінить
(Ніяких тлумачів не треба тут!)
Усе, чим кожна сповнено зернину,—
Твою любов синовню, щирий труд,

Бо хто прийшов із шахти чи од печі,
Хто знав над кресленням ночей безсонь,
Хто підставляв під спільну ношу плечі,
Сам звідав зливи, холод і вогонь,

Пізнає все, що є в твоєму хлібі,
Як друга, добрим словом спом'яне...
Лиш той, хто їсть задаром, за «спасибі»,
Нічого в цьому хлібі не збагне.

Хліб! Свято — хліб і хліб — суворі будні!
Як скарб, лежиш на чесному столі,
Бо у тобі народу подвиг трудний,
Могутня сила рідної землі!

Будь вічно трудареві до вподоби —
Здоровим будь, і ситним, і смачним,
І стань на віки вічні для нероби.
Як той полин — гірким!

*Алтайський край.
вересень, 1954 р.*

БЕРЕЗОВІ КОЛКИ

Світле алтайське роздолля.
Дальні соснові посьолки.
Серед пшеничного поля
Милі березові колки!..

Колки... Берізки тендітні
Щирої руської вроди
В коло зійшлися, привітні,
В полі ведуть хороводи...

Начебто жали пшеницю
І закружляли у тиші...

Сниться мені чи не сниться —
Десь я їх бачив раніше...

Сниться, чи справді не вперше
Стежку мою обступають
Сосни, що, хмари підперши,
Землю і небо еднають...

Наче ж не вперше — й мов рідне —
На стеловому просторі
Бачу в колоні похідній
Військо стрічкового бору...

Може, з дитячої книжки
Запам'ятав я ці далі?
Може, сусід мій по ліжку
Марив про них у шпиталі?

...Мріють під місяцем повним
Вербі могого Полісся.
Змалку я серцем синовнім
З їхньою піснею зрісся...

В осінь якого ж я року
Йшов по дорогах Алтаю?
Степом — до дальнього току,
Лісом пройду — не блукаю...

Світле алтайське рездолля.
Дальні соснові посьолки.
Серед пшеничного поля
Юні березові колки...

В серці — як здавна знайомі,
Здавна й довіку любимі,
Мовби при рідному домі
Змалку здружився я з ними...

Звідки я знаю вас, милі —
З пісні? З далекої казки?

Мабуть, ми просто не в силі
Серце ділити на частки.

*Алтайський край,
вересень, 1954 р*

ОПОВІДАННЯ ПРО ЛЮБОВ

*Колишньому тамбовчанину
П. Воропаєву, ентузіастові
освоєння цілинних земель
Алтаю.*

I

Він ждав не листа — телеграми:
«Тоді-то стрічай, виїжджаю».
Той день йому снився ночами
І сповнював серце до краю.

А лист привезли на світанні,
І що в нім — ну, як було знати?
Як всіх, і Павла без вагання
Примусив поштар танцювати.

Хто звідав хоч місяць розлуки,
Той знає — що вісточка значить.
— Ех, лихом!.. Та ну в закаблуки! —
Півкруга пройшов нетерпляче

Й захопив — ніби пташку — конверта
В засмаглі великі долоні.
А тільки чого ж то уперта
Забилася жилка на скроні,

Чого так похмуро й поспішно
Він аркуш в кишеню ховає?
Збагнули усі — щось невтішне
Павлові цей лист сповіщає.

Недарма не вимовив слова.
Пішов од намету поволі...

...Котилося сонце багрове
За даллю порожнього поля.

І тиша, незаймана тиша —
В таку і повірити трудно —
Лежала пластами — твердіша
За землю оцю непробудну.

Текла борозна із туману,
Тоненьким струмочком звивалась..
І думав Павло про кохану —
Яка там біда з нею сталась?

З листа шепотіла: «Павлушо!
Що думать, що діять не знаю.
Завіз ти, завіз мою душу
В немислимі далі Алтаю...»

З рядків — неприхована туга,
Як вітер колючий в обличчя..
Коханого, кращого друга,
Вона його кличе й не кличе,

Щось наче ховає від нього.
Щось наче в душі затаїла..
Незнана донині тривога
Зненацька Павла охопила.

Що стало їй на перешкоді?
Нехай приїжджає скоріше!
Сто днів у розлуці... Ні, годі!
Він так їй сьогодні й напише!

II

І лист народився на зміні,
Писався на сумці потертій,
І, повний ущерть нетерпіння,
Він ледве вмістився в конверті...

І знов уже сниться ночами,
Знов стало видінням щоденним:
Іде його мила з речами
Тамбовським провулком зеленим,

Провулком, де в ночі стояли,
Де вдвох до світанку ходили...
Іде, поспіша до вокзалу —
Бо жити в розлуці не сила.

Та поки ще лист у вагоні
Тривожно дріма на полиці,
А поїзд в шаленій погоні
За сонцем летить смаглолицим.

І поки минуле Павлові
Підносить за згадкою згадку,—
Ми спинимось з вами в Тамбові
Й розкажем усе від початку.

І в дім завітати ми можем,
І в сад — на забуту алею...

Та дівчини не потривожим
І не познайомимось з нею.

Я маю причину при цьому
До часу у тайні тримати
Адресу, лиш трьом нам відому,
І те, як ту дівчину звати.

Вона. Цього досить. Бо нащо
Виносити вирок до строку?
Все може змінитись на краще
З одного рішучого кроку...

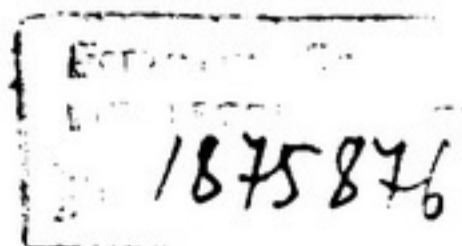
III

Є в подиху вітру весіннім,
В тремтливих між хмарами зорях
Солодкої бурі насіння,
Кохання підсушений порох.

Ти йдеш, ти не знаєш нічого,
Ти дихаєш легко і вільно.
І раптом — тривога... Тривога
Тебе обіймає свавільно.

І ти вже не свій — ти в полоні,
В прекраснім, незнанім, тривожнім.
Вже ваші скипілись долоні
І їх роз'єднати не можна...

Таке може статися й в сорок.
А в двадцять — цього не минути.

В о н а

Вже сонце покажеться скоро...

П а в л о

Мені все одно не заснути.
Можливо, ці ночі весінні
У серце вселили неспокій...
Як біг на побачення нині,
Хвилини здавались — як роки.
Від чого це, люба?

В о н а

Ти — милий,
Ти в світі найкращий, єдиний!
А щось і в мені підмінили,
Я також лічити хвилини
Навчилась...

П а в л о

Хвилини лічити...

А я — так волів би віками
Вимірювать час... Нам би жити
По тисячі літ! Вечорами
Отак зустрічатись... Ні, краще
Завжди бути рядом, щомиті!
А ти?

...Наче кинуте з пращі,
На луки, росою омиті,
Негадано сонце упало.
Озвались гудки за рікою...

В о н а

Вже ранок, Павлушо... Й так мало,
Так мало була я з тобою!

А завтра, а далі? Що буде?
Не знаю, не знаю, не знаю...
От... ніби вогню мені в груди
Поклали, і вся я згоряю.
Бувало конспекти недавно
Допізна, не чуючи втоми,
Читаю... Так тихо, так славно
В кімнаті... А нині із дому
Мов сила якась невблаганна
Жене мене, тягне й не хоче
І слухать нічого.

П а в л о

Кохана!

Я в сні тебе бачу щоночі.
Привиділось якомсь: у горах
В грозу ми з тобою блукали.
У тьмі чатував на нас ворог.
Прорватися б до перевалу!
Та б'ють ошаліло гармати
З ущелин і з кожної кручі —
Усі нам стежини відтято,
Все димом заслало ядучим.
І раптом тебе біля мене
Не стало. Я кинувсь, гукаю.
Дивлюся — аж хмара вогненна
Звелася на півнебокряю,
А ти у блакитному платті,
Мов часточка світлого неба,
Стоїш на вершині, й багаття
Роздмухує ворог круг тебе...
Не знаю, що сталось зі мною.
Так серце скипілося в гніві.
Я вмить опинивсь над горою...

Багряні зметнулися гриви
До мене... Одне розумію —
Отак, тільки так я від згуби
Тебе врятувати зумію.
І кинувся в полум'я...

В о н а

Любий!

Не треба!

П а в л о

То ж снилось...

В о н а

Не треба!

Подумати страшно... Я хочу,
Щоб жив ти і жив! І за тебе
Сама я буремної ночі
Пішла б у вогонь чи на плаху,
На муки б далася на люті
Без мислі про себе, без страху.
Ти віриш?

... І мовби розкуті

Ударили хвилі, й прорвало
Незримої греблі підкову...
Тепер буде й дня їм замало,
Щоб цю закінчити розмову.
І хай вони не відділяють,
Де з книги узяті, де власне —
Їх спільні стремління єднають
І спільні тривоги прекрасні,
Бо змалку Матросова доля
Серця їм обом хвилювала,
З Маресьєвим посеред поля

Вони в завірюху вмирали,
В землянці, як Юру Смирнова,
Фашист розпинав на хресті їх...

Не скоро скінчиться розмова
Про те, що плекалось у мріях —
Про сміле зі смертю змагання,
Про подвигів славу величну...
Бо світлі душі поривання —
Любові супутники вічні.

Їй мало світанків прозорих,
Замало в саду поцілунку, —
Любов над проваллями в горах
Мостами видзвонює лунко.
Не тільки затаєний подих,
У ніч солов'їну зітхання —
Притомлене в дальніх походах
Сидить при багатті кохання.
Кохання в атаках навальних
Скипає гарячою кров'ю.
Романтика відстаней дальніх
Збраталась навіки з любов'ю.

... В ясній волошковій безодні
Симфонія міста ранкова...

В о н а

Ну... вже... і прощай!

П а в л о

До... сьогодні!

Та цим не скінчиться розмова!
Бо там, де весна, — там цвітіння.

Де юність — там смілі дерзання.
Немає життя без горіння,
Без мрії немає кохання.

IV

Ми всіх вечорів не згадаєм
Похмурі були і погожі,
Та всі вони дихали маєм,
І схожі на цей, і не схожі.

Були кришталеві світання,
Були і туманні, осінні...
Та в пам'ятний день розставання
Ми з вами вернутись повинні.

... Легка, березнева, остання
Над містом пороша кружляла
В той радісний день розставання.
Він їхав. Його проводжала
Не тільки вона — наречена,
Не тільки заплакана мати.
На вітрі шуміли знамена,
Оркестру лунали розкати,
І пісня від краю до краю
Перон підіймала на крила.
В засніжені далі Алтаю
Весна комсомольська спішила.

Уже відлунали промови
І Гімна розтанули звуки,
Вже хлопці з бригади Павлову
Нам'яли од щирості руку,
Уже попрощались дівчата
З ливарного й з інструменталки:

— Було б нас усіх записати,
А то розлучатися жалко!

... Тугі рюкзаки й чемодани
На полках лежать у вагонах.
Б'ють треста сердець ненастанно
В латунь привокзального дзвона:

— В дорогу! В дорогу! В дорогу!
У радісну путь невідому!
Від отчого їдем порога
В далекі степи, як додому...

А поїзд — розлукою дише,
Натруджено парою свище...
Останні слова — найріднішим,
Останні хвилини — найближчим.

П а в л о

Приїдеш, скажи?

В о н а

Неодмінно!

Навіщо й питаєш, не знаю!

П а в л о

Прощай!

В о н а

Ще в нас ціла хвилина...

А даль же яка до Алтаю!
Ще поки листа я діждуся,
Не знатиму сну і спокою.
Рішила учора — зберуся

Й поїдемо разом з тобою!
Та враз — як накинеться мати:
«З останнього курсу — й летіти?»

П а в л о

Що ж, технікум треба кінчати...
Та й ждати недовго — до літа...

В о н а

Ох, милий! Коли б то скоріше!

П а в л о

Цілую ж тебе не востаннє?

...Гудок. І вагони колише
Задимлена хвиля розстання.

У

Нам час із Тамбова рушати,
По правді, давно вже пора нам:
Павло поштаря зустрічати
У поле йде рано-порану,

Хоча його лист в ту хвилину,
Коли він з намету виходив,
З вагона лише на машину
Виносили чи на підводу,

І зараз — в зеленім провулку,
Де цвіту кружляє пороша,
Об хвіртки вистукує лунко
Веселий дідок-листоноша.

.. Та тиждень минає, і другий,
І третього вже половина...
З'єдналися борозен смуги,
Де поле стелилось цілинне.

Недоспані ночі холодні,
Утома, що приступом брала,
Усе, що було до сьогодні —
За дальнім лежить перевалом...

Ще будуть негоди й тривоги?
Що ж, ляжуть, як ці,— під плугами!
...Притомлена йде перемога
В намети, пропахлі вітрами,

Бо вже ось росточки пшениці
Пробились на ґрунті пухкому:
«Дивіться, — радіють, — дивіться,
Ми ж перші на полі оцьому!»

Аж сонце сміється й співає,
І небо всміхається чисте...

... У полі поштар зустрічає
Замріяного тракториста.

Вручає конверт листоноша,
А сам погляда хитрувато:
— Читай... коли вісті хороші,
То будеш і сам танцювати.
А так — наперед... не примушу. —
Та хлопець того вже не чує.

«Мій милий, — читає, — Павлушо!
Щоб знав ти, як серце сумує!

Заради твоєї любові
Не їхать — прибігти б я мала.
Та тільки ж і тут, у Тамбові,
Я теж залишила б немало.

Дарма що й у вас я зумію
І місце знайти, й працювати...
Та як залишить свою мрію,
Дорогу в майбутнє відтяти?

Чи треба тобі говорити —
Ми ж марили разом недавно —
Злетіти, високо злетіти,
Вчинить щось геройське і славне.

... В холодних наметах незручних,
В турботах про сотки і тонни,
За стовпищем буднів докучних
Мета, як в тумані, потоне.
Неважко у дебрі залізти,
Та потім — чи вирвешся звідти?»

Ну, що їй, ну, що відповісти,
Як очі їй ширше розкрити,
Щоб мрії вчорашні впізнала
У нашій звичайній роботі?
Невже тут за простором стало
Для смілих дерзань і польотів —
На землях оцих, що одвічно
Лежали черстві й непробудні?
А подвиги славні й величні?
Їх творять хіба не у будні?

Коли б донеслось хоч на хвильку
До неї двигтіння моторів,

Хоч здалеку глянула б тільки
На це зеленіюче море!

Коли б хоч разочок вдихнула
Алтайського вітру різкого,—
Весь край вона б серцем збагнула,
Вона б закохалася в нього!

... І довго блукав він тривожний,
А потім не спав до світання.
І, може, з поетів не кожний
Так палко писав про кохання:

Усім своїм серцем багатим,
Всім жаром, що виходу просить...

Любитись і вдвох працювати —
Цього чи для щастя недосить?

Чи гордості мало у тому,
Щоб, землі збудивши цілинні,
Країну скарбів невідому
Відкрити своїй Батьківщині?

Героями — то уже потім
Назвуть нас, якщо ми заслужим..
Геройство купається в поті,
Дубіє од лютої стужі,

Геройство не знає вагання —
Чи слави не буде замало?
Хіба ми в ті ночі весняні
Його не таким уявляли?

Нехай вона скаже відверто,
За нею — коханою — слово!

VI

... І знов листоноша конверта
Вручає у полі Павлові.
Вручає й відходить поволі,
Немов перед ним винуватий,
Неначебно знає, що болю
Нового завдав адресату...

А як же Павло? Він читає —
Й не вірить очам своїм власним:

«Мій милий Павлушо! Не знаю,
Чи щирі слова твої красні?
Як правда, що ти мене любиш,
Що тяжко сумуєш без мене, —
То юність мою не погубиш,
Не втопиш в тім морі зеленім.

Сказать — так іще й не жили ми,
А що там побачим з тобою
За тими степами твоїми,
Немов за глухою стіною?

Нехай там, як пишеш, красиво,
І далі там світлі і чисті...
Та можна ж так само щасливо
Прожити, скажімо, і в місті...

Не вулиці зміряні й звичні,
Не двері тут ваблять відкриті...
Ти просто подумай — не двічі,
А раз ми живемо на світі...

Я теж... я не мислю безслідно
Прожити в затінні і в тиші, —

А тільки чи ж так необхідно
Дорогу шукать найкрутішу?

Не знаю, Павлушо, не знаю...
Заради мого кохання
Вертайся в Тамбов. Я чекаю.
Прошу тебе, може, востанне».

Читає Павло й ніби чує
Уїдлиий шепіт пшениці,
Ще й вітер його іспитує:
— Ти міг би поїхати звідси?

Ти б кинув ці землі, де стільки
Зробив би своїми руками,
Посьолок, де перші причілки
Лише увінчав ти зірками?

А як би ти глянув у вічі
Радгоспівським хлопцям, дівчатам?
«... На світі живемо не двічі...»
А так — може, й раз забагато?

А так, може, й зовсім не треба —
В щілини забившись, у нори?
І галка злітає у небо...
А сокіл — штурмує простори!

Ти першим пройди через хащу,
Де бути дорога повинна!
Роботу собі — щонайважчу!
Для штурму — найвищу вершину!

Чекати, щоб щастя готове
Вручили квитком безкоштовним? —
Для чого ж ми юні й здорові,
І сили кипучої повні?

... Читає Павло — не читає,
А душу пече йому сором.
Ще добре — нікого немає
На цім безбережжі просторім!

Ще добре, що обрїй неждана
Закрила, закутала хмара!

... Кохана, моя ти кохана...
А може, ми зовсім не пара?

Не пара? — Аж дивно самому:
Подумав він так чи почулось?
Можливо, далекого грому
Сердита луна відгукнулась?

Ще серце не може, не хоче
Признатись, прийняти цю муку:
Ще в ньому живуть її очі,
Усмішка, і коси, і руки,

Ще чути легкі її кроки
Вночі на знайомому ганку...
... Удвох би цим морем широким
Брести та брести до світанку!..

Та рядом пшениця зелені
Шорсткі настовбурчила вуса:
— Скажи їй, своїй нареченій,
Що я без таких обійдуся!

— Це так... Але ж я?
— Ти — людина!
Не вуж — а під хмарами сокіл!

Душа твоя жити повинна
Дерзанням, польотом високим!

— Але ж... я люблю...
— Для любові
Собі не підрізують крила!

І думати важко Павлові,
Й не думать Павлові — не сила.

Іде він, простує межею —
Скоріше б на люди, на люди!

... Я знаю — ще довго за нею
Тужитиме він,

Хай — важко! Хай — сумно! Хай —
та — забуде!
жалко!

Він з коренем вирвать зуміє
Бо сокіл — то сокіл!

Та, може, й вона зрозуміє?
А галка...

*Алтайський край — Київ,
1954—55.*

ЧЕРЕШНІ

До строку в цім році черешні
Вдяглися туманом рожевим,
І мерзнуть ночами, сердешні,
На стужному вітрі квітневім.

Так жаль садоводу старому,
Як гляне — тріпочуть під вечір...

До ранку він палить солому
І димом їм кутає плечі.

І зорі пливуть понад садом,
Немов над шатром сіруватим...
Попихка старий самосадом,
Присяде на мить коло хати,

І піде ізнов між рядами:
— Ну, як ви, хоч трохи зігрілись?
... Незчувся — чи то за думками
Та молодість давня наснилась,

Чи, може, й не снилось нічого,
А згадане явою стало...

... Допізна за садом дорога
Співала, а потім зітхала,

Задихає шепотом тихим,
На хвильку примовкне, і знову
Десь пирсне приглушеним сміхом,
Затаєну видасть розмову...

О, вічні дороги кохання,
Нема ні кінця вам, ні краю!

Сади доокола
                                світання
У димних накидках стрічають.

І наче сміються черешні,
І пахне, й відлунює давнім,
І сниться старому прийдешне
Не груднем старечим, а травнем...

ТРИ ПІСЕНЬКИ

І. Струмки

Тане сніг в полях, як завше навесні.
День і ніч дзвенять, видзвонюють струмки.
А зі мною щось мов сталося в ці дні:
То заплачу, то співаю залюбки.

То сади присняться, вишень білий цвіт,
І сама я... наче вишенька, сама...
Ой, скажіть мені, чому в сімнадцять літ
Серце радісна тривога обійма?

Я до клубу синім вечором піду,
Чи не стріну там подруженьку мою?
Ось прийшла вона... Кого ж іще я жду?
Невесела чом, засмучена стою?

Я весняному струмку скажу:— Біжи,
Мого милого, хорошого знайди.
Про любов мою нічого не кажи,
А поклич: нехай іде мерщій сюди!

2. Світанкова

На хвилинку з дому йшла,—
А вже сонце край села.
Не гуляла я,
Не стояла я,—
Просто ніченька мала.

Чула — шепчуться хліба,
Шелестить стара верба...
А що думала,
Передумала,
Знає зірка голуба.

Знає стежка, знає став,
Що якийсь ти дивний став.
Рідний, милий ти,
Та несмілий ти:
Так мене й не обійняв.

Ранній вітер на ставку
Котить хвилю нешвидку.
Не кажи мені,
Не шепчи мені
Про любов свою палку.

Ген вже сонечко ясне,—
Не цілуй тепер мене!
...Що гадалося,
Що бажалося,—
Знає серденько одне...

3. Не снись мені, тополюно

Не снись мені, тополюно,
Ти ж, яворе, снися!
А ти, милий мій, єдиний,
Вернися, вернися!

Не клену посеред ночі
Розлучницю злую.
Я їй сині свої очі,
Косу подарую.

Срібний голос без вагання
Віддам, коли мало,
Щоб з тобою до світання
В саду не гуляла,

До грудей щоб непокірний
Чуб твій не горнула,
Щоб мені твоє невірне
Серце повернула.

• • •

Ти кажеш — осені руками
Підпалено каштани й липи;
Ген по садах, понад шляхами
Стоять вони, як смолоскипи...
Але — не думай — це не осінь,
Не йшло ще ж літо од причалу,
То листя сонця напилося
Й тепер на нього схожим стало...

І ми — не думай — не старієм,
Хоч попрощалися вже з маєм...
Ми просто більше розумієм,
Більш відчуваємо й бажаєм.
Нам просто з кожним днем миліша
Земля, що зміряли-сходили,
Поля, лугів духмяна тиша,
Річки, стежки і крутосхили...

Все наче пройдено замало...
Й все більше в грудях тої сили,
Що нам спокою не давала...
І манять, манять, як манили,

Дороги, в далину простерті,
Гудки понад мостами кличні..
Ах, бути б юними до смерті,
А коли можна — жити б вічно!

ТЕТЯНА ДЕМ'ЯНКО

I

Прибіг би раніш на хвилину,
Раніше б на мить — до причалу!
А то тільки відгук долинув,
Коли навздогінці кричали,

А то тільки здалеку бачив —
Як вже ви гойдались на хвилі —
Подібну до тебе неначе
Русалку у форменці білій...

...Де-е-м'ян-ко-о!

(Ну, справді ж — Дем'янко!)

І в відповідь ти щось гукала...
Суницями раптом так п'янко,
Так гостро запахло з причалу.

А з берега знову хтось: — я-а-ано-о!
Й протяжно над хвилями: — і-ів-на-а!
Одна ж ти — Дем'янко Тетяна,
Дем'янко Тетяна Петрівна!

Гукнув пароплав басовито,
Об воду заляскали пліщі...

Все вийшло, як мріялось: літо,
І сонце, й Дніпро, і суніці.

Все вийшло, як снили з тобою
В далеку ту ніч сталінградську,
Матросе з лляною косою,
Русалко в шинелі солдатській.

II

...Вночі відійшли від причалу.
А юнкерси вили над нами.
Бійці по каютах лежали,
У пільмі білили бинтами.

Ще в вухах гула громовиця,
Ще дихали битвою жарко.
—Водиці, — просили, — водиці!
Аж збилися з ніг санітарки.

Ми пізно дізналися, звідки
Прийшла ти в каюту-палату,
Що від командира зенітки
Наказ тобі дано поспати,

Годинку спочити-поспати,
Бо, тільки розвидниться, й знову
Ставати тобі до гармати
На вахту на цілодобову.

...Сестра як сестра. Напоїла
Водою, а потім і чаєм.
Котромусь цигарку скрутила
За добрим сестринським звичаєм.

Котрогось шинеллю накрила:
— Замучила хлопця гарячка!..
На мить біля мене присіла.
— Ви, сестро, бува, не землячка? —

Спитав, як усі ми питали,
Як всі земляків ми шукали
В ті дні, коли чорна навала
Святу нашу землю топтала...

III

...На волзькім нічнім пароплаві,
В тривожну годину безсонну,
Немов на дніпровські заплави
Ми з Києва йшли чи з Херсона...

То дихали димом багаття,
То знову за весла сідали.
Посипане сріблом латаття
Розбуджена хвиля гойдала.

Буханку солдатського хліба
Рибалчина донька дістала.
І сонно скидалася риба,
Де верби в воді задрімали...

І де ми в ту ніч пропливали,
Сказати не можу й донині.
...Суницями — літні причали.
А яблуком пахли осінні.

Стою на річковім вокзалі.
В руках моїх — росяні квіти.
Суницями тут, на причалі,
І хвилею пахне, і літом.

І ось пароплав твій — неначе
Спливає з-під синьої хвилі.
Здаля на містку я вже бачу
Русалку у форменці білій.

І вже ти не вчора — сьогодні.
Не в сні і не в мрії майнула...
— Тетяно!
...Ступила на сходні,
Й здалося на мить — похитнулась.

Здалося, нараз посмутніла.
Стоїть... Та невже не впізнала?
Вдивляюся — не постаріла,
З обличчя й змінилася мало...

— Тетяно! Тетяно Петрівно! —
На берег зійшла нерішуче...
Нехай не впізнала — все рівно!
Та що її стримує, мучить?

Сльоза покотилася й впала...
— Ну що ж ти, Тетяно? Тетяно!
— Ви... певне... сестру мою знали...
А я... я — Уляна Дем'яно...

І сталось — при слові останнім —
Схитнулись будинки на схилі,
І раптом пропали в тумані
І пристань, і круча, і хвилі...

І довго ще, довго потому,
Ні слова сказати не в силі,
Стояли ми, як після грому
Дерева стоять занімілі...

VI

А потім гукали буксири,
І чайки на крик відгукнулись.
А потім з туманного виру
І пристань на місце вернулась.

Прокинулись хвилі помалу,
Заграли внизу, зашуміли...
І ми говорили й мовчали,
Мовчали і знов говорили...

...Спасибі, Уляно Дем'янку,
Що мрію сестри відгадали!

...Улітку суницями п'янку
І юністю пахнуть причали.

Та спробуй собі накажи — не любити!
Чи серце послухає? Ні!

І жаль їй було, що печалиться мати,
І сумно бувало самій...
Та навіть як знала, що вже він жонатий,—
Ще довго не вірилось їй.

Спитали б, чи піде за іншого заміж,—
«Ніколи!» сказала б вона.
...Та весни ідуть, і літа — за літами,
І ось вона мати й жона.

І згода в сімействі у неї, і спокій,
І радісно з сином малим.
І хай чоловік в неї не кароокий,—
У щасті живе вона з ним.

Не всім же судилися карії очі!
Вже наче й забулись вони...
Коли б тільки сни та не снились дівочі,
Жагучі, непрошені сни!

Коли б не вставало воно, як навмисне,
Коли б не всміхалося скрізь
Смугляве обличчя оте — ненависне
І досі жадане до сліз!

Вона б його, може, і в дім не пустила,
Коли б на порозі він став.
Та тільки ж і досі забути не сила
Ті дивні дівочі літа —

І світлі, і повні солодкого суму,
Далекі і вічно близькі,

В травневих ночах передумані думи,
І мрії, і сльози жаркі...

А може, їх з пам'яті гнати й не треба?
... Недавно минулі й давно,
Вони — як це поле широке, як небо,
Як вітру оцього вино,

Манливі, як пісня далека, як жито,
Що колосом в обрій дзвенить...
Згадай їх і знай, що немарно прожито,
Й що треба ще жити і жити...

В ГУРТОЖИТКУ

Йде весна по місту — й не безслідно,
Клопоту прибавилося всім:
Вже ось закохавсь — з усього видно —
Наш товариш Костюченко Клим.

В кожного із нас свої турботи.
Та й у нього, певне, не одна.
Тільки, повернувшись з роботи.
Він стоїть, стоїть біля вікна...

Є на що з вікна в нас подивитись:
Саме тільки юний сад зацвів.
Хмарка пролітає
й приземлиться
Не наважиться поміж дахів.

Рветься ввись — окрилений неначе —
Дому нового стрімкий фасад...
Постоїть наш Клим і вийде.
Значить —
Скоро не чекай його назад.

Вже за північ вернеться додому
Й, ніби мимохіть, розбудить всіх.

І читає вірші нам потому
Із книжок та зошитів своїх.

Де рядок — немов той жар — гарячий,
Додає від себе кілька слів:
— Вірші, як узять — це передача
Струму теплоти без проводів.

Скаже хтось із скептиків упертих:
— Заболів товариш... Ну і ну...
Хоч самому, щоб сказав відверто,
Те ж у цю годину не до сну.

Хоч самому, щоб схотів признатися,—
Карі, може, може, голубі —
Очі милі згадуються й сняться...

Я кажу — бо знаю по собі.

ЛЮДА

— Людо! Людо! Озовися! —
Тихо... Й знов на повні груди:
— Людо! Де ти? —

...На узліссі
Хтось гукає, кличе Люду.

Хто гукає? Хто шукає?
І кого? Сестру? Кохану?
Чом неспокій обіймає
Серце чуле й неслухняне?

Чом спинивсь я у тривозі,
Жду, завмерши, вірю чуду,
Що за мить на цій дорозі
Стріну Люду, стріну Люду?

Що вона десь близько-близько, —
Не за даллю і літами, —
А отам, де снить берізка
Під вологими вітрами,

Де заліг вечірній спокій
Між високими дубами,
Начебто не десять років —
Десять кроків поміж нами...

-- Людо! Людо! --

... Не здалося...

Може, справді кличуть Люду,
Рідну, ту, яку я й досі
Не забув і не забуду,

Ту, що в серці молодому,
Як жила — живе єдина,
Ту, яка тепер другому
Друг навіки і дружина?..

-- Людо! Людо! --

Кличуть Люду...

Луни тишу розкололи...

Не забув і не забуду,
Біль не вляжеться ніколи!

* * *

Хіба ти не чуєш, як вітер співає
Над садом розквітлим, над плесом Дніпровим?
Він серце сповняє весняним розмаєм
І манить і кличе неказаним словом...
Невже ти не чуєш?

Хіба ти не бачиш, як рясно вогнями
Над Києвом світле цвіте надвечір'я?
На площах, на вулицях, над деревами
Горять — не згоряють любові сузір'я...
Невже ти не бачиш?

Ти, може, не знаєш, не знаєш, для кого
Палають сьогодні ці зорі святкові?
Для кого ці квіти, ці трави шовкові,
І ця у повітрі солодка тривога
Не знаєш, для кого?..

Не вірю! Не вірю! Веселий і дужий,
Я з вітром в кімнату до тебе докинув
Садів шелестіння й жагу солов'їну...
Невже твоє серце лишиться байдужим?
Не вірю! Не вірю!

* * *

Будь мені дружиною,
Ніччю солов'їною,
Молодим, рясним
Цвітом весняним.

Чи іти далеко нам
Під прозорим клетотом
Рік і журавлів
Між розквітлих нив,
А чи невеселими
Жовтими пустелями
Через бурю й сніг
Довгий шлях нам ліг, —

Будь мені дружиною
Вірною, єдиною.
Руку — назавжди,
Та зі мною йди.

Землю вдвох обнімемо
З веснами і зимами,
Ясну й стужну даль,
Радість і печаль,
Пройдемо під тучами

Сніговими кручами,
Де орли живуть, —
Тільки поруч будь!

Будь мені дружиною,
Піснею орлиною,
Щастям у житті,
Зіркою в путі.

УВЕЧЕРІ

(Малюнок)

Ну і хлопці! Щоб їм пусто!
Тільки Вася входить,
Хтось одразу про капусту
Бесіду заводить...

Що іще такого літа
Не бувало вроді,
Що капуста знаменита
На однім городі...

Що до того й баклажани
Скоро там допіють,
Що й вони, як вглядять Ганну,
Зразу... червоніють...

Що цей рік вродило — (й нащо?) —
Гарбузів багато...
І що цю культуру краще
Зовсім скасувати...

— А надовго ця розмова,
Хлопці, почалася? —

Сердиться, і знов, і знову
Червоніє Вася.

— Справді, друзі, може, годі?
Чи не забагато? —
Встав найближчий друг Володя, —
Треба ж міру знати!

Ви ще б пісню заспівали
Ту — про огірочки...
Жартувать — пожартували
Та й поставте точку.

Гомоніли б про погоду,
А чи йшли гуляти,
Ніж ото в чужі городи
Камінці пуляти...

Говоріть про незабудки,
Як мовчать не сила!
Правда, їх побіля будки
Ганна посадила...

Так для всіх же трактористів,
Для бригади ж ніби...
Хтось за це на нашім місці
Ще б сказав спасибі!

— Заступився друг лукавий...
— Я ж... для тебе ради... —
І сміється, — щождо справи,
Вислухай пораду:

Нащо, Васю, вечір губиш
Серед нас, жонатих?

Сміло йди, скажи, що любиш --
Їй же треба знати!

Йди, не бійсь! Ну й що, як строга?
Добре, коли строга!
Для походу отакого —
Пісню на дорогу,

До наміченої точки!
Хлопці! Ну, за мною:
— Посія-ала о-гі-ірочки
Низько на-ад водою...

* * *

На щоглах корабельних сосен
Гудуть зелені паруси.
А попід ними бродить осінь —
Багрянцем обпіка ліси,

Та вітер нишпорить і свище,
Останню женучи теплінь...
Вже на забутім торфовищі
Небесна замерзає синь.

І ти в пустельнім сірім полі,
Де хвиля грала золота,
Задумуєшся мимоволі,
Що йдуть, не вернуться літа,

І в вітрі ловиш одзвук суму,
В дощі осіннім — присмак сліз...
А ліс мовчить. Глибоку думу
Таїть осінній мудрий ліс.

Безлистий, чорний, строгий з виду
В живому панцирі кори,
Він кинув осінь, мов сновиду,
На нею ж складені костри.

А сам у царственнім спокої
Підніс обпалені гілки,
Де, повні сили молодії,
Сплять насторожені бруньки...

Що не гнило, не скніло, живши,
Що шлях проклало в боротьбі,
Те не померло, не лишивши
Надійних зерен по собі.

У зелені й в снігу — безсмертне,
Живе і в цвіті, й в багреці, —
Отак іде життя уперто
Із зерном, з бруньками в руці,

Летить у весну, в зиму, в осінь,
В простори літньої краси...
Над ним, немов на щоглах сосен, —
Зелені, вічні паруси.

Уже і гості —

хто на чім —

Розсілись в кузові тіснім...

— Здається, всі?

— Ну, що ж, пора!

— Заводь машину, і — з двора!

— Хіба стільких вас довезеш? —

Гука шофер під сміх...

І раптом кинулись:

— А де ж,

Товариші, жених?

— Вже без горілки — півгриха

Весілля відгулять,

А тут — сказати — без жениха...

Незручно й починати!

— Як так, то зачекати слід... —

Сміється молода в одвіт.

Тим часом сам шофер оббіг

Кімнати всі підряд

І до машини, збившись з ніг,

Вертається назад:

Весь гуртожиток обійшов!

— І не знайшов?

— І не знайшов!

— Ну, де ж він є?

— Та хто зна де!

— А чи не він ото іде

Із Дмитрівною,

з нашою

Шахтарською мамашею?

Біля шахткому на посту

Стоять акації в цвіту.

І справді, онде йде повз них
Із комендантшею жених...

Як світло й сонячно кругом!
Немов кришталь — блакить.
Здається: птах торкне крилом —
Все небо задзвенить,
Здається: вийди і гукни
В ці далі голубі —
Пісні поллються здалини
У відповідь тобі...

Та з чим зрівнять, товариші,
Те, що у хлопця на душі?

Нечутно ніби лине час,
Та п'ятий сповнивсь рік,
Відколи став він перший раз
На рідний цей поріг,

Відколи вперше він ступив
За комендантом вслід
У ту кімнату, де прожив
П'ять незабутніх літ...

Не вирвать з серця й силою
Того, що тут було:
Згадай дрібничку — й хвилиною
Хлюпнеться в нім тепло...
І хай машина у дворі
Й давно вже час рушать —
Не міг він Дмитрівні старій
Спасибі не сказати!

— Отак-то... сльози витри-но! —
 До себе мовить Дмитрівна,—
 Та чи й годиться плакати? —
 У молодих пита.
 — Живіть у мирі й злагоді,
 Любіться літ до ста!
 Як з Армією Кінною
 Пішов мій чоловік,
 Прощався він з дружиною
 На місяць, ну — на рік,
 І воював із білими,
 І у бою поліг
 За те, щоб милі з милими
 Зіходились навік!
 Щоб в дім наш сонця золото
 Потоками лилось,
 Щоб радісно,
   щоб молодю,
 Щоб хороше жилось!

3. Перед вечірнім нарядом

Хоч пізня весна,
   а прийшла неждано.
 Стояли морози...
   І враз — дощі
 Хлюпнули —
   й немов зеленим туманом
 Заткав хтось в посьюлку дерева й кущі.
 Стоять вони,
   дивно легкі й прозорі,—
 Ну, справжні зелені хмарки малі! —
 І видно крізь них, як перші зорі
 У синій купаються теплій імлі...

І щемом сповнюється терпким,
І наче злилось воно з даллю весняною,
З серцями, що б'ються далеко навкруг...
Хай та,
яку вперше назвали коханою,
Не знає суму
воєнних розлук,
Хай в того,
хто вірним быть присягається,
Слово
довіку буде твердим!
Земля розквітає,
і мрії збуваються,
І це
називається
щастям людським.

...Пахучим весняним вітром обвіяний,
По вулиці, що зеленіє, мов сад,
До шахти,
схвильований і замріяний,
Іде шахтар на вечірній наряд.

БУДІВНИЦЯ

Над затонами, кригою скутими,
Над підмурками, кранами, стінами
Завесніло небо у лютому,
Розплескалось озерами синіми...

Жінка в ясла несла ізрання
П'ятимісячного старожила,
І уперше

весни сіяння

Оченята його

відбили.

Йшла й вслухалась:

в степу, над дорогами

Шуміло вітрами вологими,
І машини, немов не машинними --
Голосами сурмили пташиними,
Ніби день цей весняний славили,
Ніби сина малого бавили...

Потім кельму, сонцем нагріту.

У руці тримаючи вмілій,

Вона даль,

з риштування відкриту —

Край свій окинула милій,

Ішов солдат дорогами війни,
І до негоди, й до атаки звичний.
І в двадцять літ дожив до сивини,
А двадцятитрирічним буде вічно...

Ішов солдат і все робив, що міг,
І чесно вмер, як чесно вік прожив.
Але з коханням стрітися не встиг,
І по собі нащадків не лишив.

За ніччю день встає, і років плин
То сніг мете, то навіває весни...
Мине ще кілька літ, і буде він
Синам своїх ровесників ровесник,

І виростуть сини у тих синів,
Нові за ними прийдуть знов і знов.
А він
        всім поколінням заповів
Свою любов.

• • •

Підбіг — і на руки, припав до грудей, —
І я найсильнішим стаю з-між людей.

Неначебто ширшим роблюся в плечах.
А силу яку відчуваю в руках!
І очі горять, і твердіша хода,
Вогнем закипа в мені кров молода —

І ніжний, і дужий, і велетень я,
Мій синку, гаряча кровинко моя!

О, як пригорнувся він тільцем малим!
Для нього я — хліб, і для нього я — дім,
І мови звучання, і перші слова,
І в погляді перша цікавість жива.
Я той, хто в садок і у світ поведе,
Я той, що не дасть у обиду ніде...

Ти знаєш, ти знаєш, що велетень я,
Мій синку, гаряча кровинко моя!

Хіба ж я комусь цю голівку віддам?
Ці губи, що «тат...» вимовляють і «мам...»,

Ці мурзані щоки, кирпатий цей ніс,
Це щастя, що ось на руках я підніс?

Хіба ж я дозволю, щоб ворог спалив
Будинок, де перші ти кроки зробив?
Хіба ж не прикрию своїми грудьми
Той сад, де з тобою гуляємо ми,
Ту школу, де будеш учитися ти,
Це місто, в яким тобі в щасті рости,
Цю землю, де візьмеш нові врожаї,
Ці світлі простори твої і мої?

Недаром, недаром же велетень я,
Мій синку, гаряча кровинко моя!

* * *

Живем, років своїх не лічим...
Та не втішаюся обманом:
Як правді глянути у вічі, —
То я вже скоро літнім стану.

Ще я не стомлений, не хворий,
Не відстаю між молодими.
Та кожен рік — суддя суворий,
Що при мені стоїть незримо.

Не для хвали, не задля слави
Чим відплачу вам, люди рідні,
І вам, ліси, вам, буйні трави,
Сади і пшениці дорідні?

Чим я віддячу милим веснам,
Що мене змалку колисали?
Що поверну в ті руки чесні,
Які і хліб, і сіль давали?

Хай старість серця ще не студить,
Та вже ось в чубі нитка біла...
І невмолима совість судить,
І кличе кожну мить до діла.

Сівалками міряно й танками,
І солдатським — широким,
І косарським потомленим кроком
Сходжено!

Рідна земля!..

Ми її не гектарами,

А любов'ю своєю міримо.

Ми нею живемо і маримо,

Нам навек її ввірено,

навек її ввірено.

Я знаю, що значить бути щасливим в житті:

Йти уперед, торувати широкі путі,

Сад посадити й новий збудувати дім,

Сина зростить,

щоб продовженням став він твоїм,

Жити —

щоб друга плече відчувати плечем.

Бути щасливим —

це йти по землі сіячем.

Земле радянська, жива наша сило і молодість,

Красуйся в пшеничному золоті!

У віках над світами

ясними своїми вогнями

Світи!

Земле радянська!

Ми розвієм, розгонимо

Хмари зловісні війни!

Кожен крок на тобі завітчаємо,

кожну п'ядь твою оборонимо,

Твої сини!

ТАНЮША

Поєма

*Синові мовму Сергієві
присвячую.*

З а с п і в

Юносте! —

простір безмежний, дороги безкраї,
Світ, що нові чудеса кожен день відкриває.
Юносте! —

росяна стежка в саду на світанні,
Мрії сміливі й несмілих бажань поривання,
Легіт весняний
і перша — в обличчя — гроза,
Пісня весела
і першого горя сльоза!..

Скоро прощатися нам:

стоїмо на порозі.
Вже ми при силі,
уже ми рушати готові.

Тільки ж із нами

ти будеш довіку в дорозі —
В ділі сміливому будеш,
в гарячому слові.

ДОТ затулити собою
    бійцю не накажеш —
Вірність Вітчизні
    одна йому й може звеліти.
Віддане серце
    народу послужить — не схибить,
Землю оновить
    і стане за неї на бій.
Юносте світла!
    За радощі й болі спасибі!
За подаровану мужність
    спасибі тобі!

1

Це — недавнє усе,
    ще й донині тривожне без міри.
Може, тим я свого хвилювання й тепер не втаю.
...Березневого дня, на залитому сонцем подвір'ї,
У полоні гнітючих думок, як сьогодні, стою.
Що з Танюшею сталось?
    Найважче — це правди не знати!
А кого не питаю —
    не кажуть, не кажуть нічого!
Щойно вибіг професор Лісний,
    навіть зняти забувши халата,
І в зіницях у нього
    таїлась тривога.
Він ішов зосереджений,
    в сніжну ступаючи кашу,
Заклопотаний чимось,
    уголос роздумував наче:
— Ви про Таню Швиденко?..
    Дружина, ви кажете, ваша?..

Мусить бути гаразд.
Заспокойтесь, юначе.
— Северине Петровичу!
...Та вже забувши про мене,
Він кудись заспішив,
мов пекучою думкою гнаний.
Ну, а що мені можуть сказати
ці голі клени?
Що відомо оцим почорнілим стареньким
каштанам?
В нас бувало не раз
між студентів хтось раптом
захворіє...
І нічого страшного у цьому ніхто не вбачає...
Але Таня чомусь
в ізоляторі лабораторії!
А вже це...
Я й подумать боюся, що це означає.
...Непоправна дрібниця —
пробірка в руці в неї тріснула,
Або врізала палець ланцетом собі випадково,
І уже над життям
небезпека, як туча, нависла,
Підступає пожежею,
дихає жаром багрово...
Що там трапилось, Таню?
Нічого я сам не вгадаю,
Я на мить мов забудусь, —
і знову ця хмара неждана й негадана...
Я занадто багато хвороб усіляких знаю,
Від яких і донині іще порятунку не знайдено...
Тут усі — наче змовились.
Може, і їм невідомо,

А можливо,
що просто лиш права не мають
сказати...
І чому так настійно мене одсилають додому?
Не розрадить, не втішить нічим
спорожніла кімната,
Де на всьому —
тепло її ніжності і турботи,
Де підвладне усе
її вмілим, невтомним рукам,
Де ще вранці удвох ми раділи,
що лічені дні перельоту
Залишилися
солов'ям...

2

Теплий, лагідний вечір.
І тільки повільно й похмуро
Безкінечні спливають хвилини у марнім чеканні.
Березневим туманом подзьобані кучугури
Розчиняються в сутінках,
ніч свою стрівши останню.
На асфальті доріжок
вода, як розтоплене скло.
Стиха ринви дзвенять,
а ще вчора, закуті, мовчали...
Ти й не відаєш, березню,
як би нам добре було,
Коли б нас ця біда не спіткала!
Ми сьогодні допізна по місту блукали б із
Танею
Сніговою водою залитими зранку кварталами.

Як би музикою цих падучих краплин
ненастанною
Ми впивалися б,
разом по морю проходячи талому!..

Я пішов по провулку,
де діти під вигуки й сміх
По калюжах востаннє тягали намоклі санчата.
А в повітрі вчувалась весна, —
простим щастям настільки багата,
Що його вже й тепер
вистачало на все і на всіх.
Я допізна в той вечір блукав
без мети, без дороги.
Київ стиха мене березневим вколихував
ГОМОНОМ.

І, можливо, від того
під кригою суму й тривоги
Ожили
й покотилися теплими хвилями спомини...
За туманом жалю,
що окутує безповоротне,
Встав він —
ближчий стократ
і дорожчий, дорожчий стократ —
Давній день той,
по вінця затоплений сонцем
щедротним...
І вже місто дзвенить,
як безкрайї заквітчаний сад.
Наче справді вві сні —
я і пам'ять свою не примушую —
Віднесло мене раптом в минуле
незнаною силою...

Як же ж легко і добре
поруч іти нам з Танюшею!
Тільки нею і дихаю —
милою...

Сонце! Хіба ти сіяло, скажи мені,
Поки не знав її рідного імені?
Весно! Ти ж, правда, навмисне барилася,
Поки не зналися ми, не зустрілися?
В небі — хмарки
золотавими дюнами,
Вулиці — повинню квітів затоплені...
— Будемо вічно красивими, юними!
Правда, кохана? —
Крокуем захоплені,
Площі, квартали, провулки минаємо —
Нині ми світ
в володіння приймаємо!

... Видзвін тролейбусних струн на Хрещатику.
Сад наддніпрянський співає чи радіо?
Ще ми не раз пригадаєм з початку
Вечір цей,
котрий ніколи не зрадимо!
Намилуватися ж дай,
надивитися!
Дай досхочу цього вітру напитися —
Кращий чи є десь напій?
Серце збентежене
не нахвилюється.
Що не сказала б —
одне мені чується:
— Мій!..

І вже важко спинитись —
не можна розвіять цих спогадів,

Як тоді не могли попрощатись,
хоч знали, що — треба.
Я лише у очах твоїх, Таню,
в твоєму погляді
Прочитав, що досвітніми барвами грає
крайнеба...

Наче в сні опинивсь я в ту ніч
у кімнаті своїй, в гуртожитку,
Мовби після весняного моря
у гавані крижаній.

...На столах спочивають
потомлені книги і зшитки,

Рівно тьохка годинник
на вже посвітлілій стіні,
Тихо зелені хвиля шелесне
в ясній ополонці вікна, —

Та ізнов — тишина.

Тишина...

Скибка місяця мокне в графині
на підвіконні.

П'ю на чарах настояну
зеленувату воду —

Все одно не нап'юся! Вдихаю терпку
прохолоду.

Як засну я сьогодні?

Що із серцем моїм переповненим вдіять мені?

Я насилу в кімнату заніс його.

На вузесенькій смужці

студентського ліжка залізного

Мало місця...

Але ще тісніш в тишині...

«Ваню! Ваню! Ти спиш?»

А ще друг називається... Ваню!»

Спить...
А я ж свою радість повідати
мушу.
Хто ще більше, ніж він,
порадіє моему коханню?
«Ваню? Чуєш, Ванюшо?»
Все було тоді просто і ясно.
Стояв при вікні,
Наче друга хорошого,
сонце вітаючи ранне...
А тепер березневий туман
розтопив на бульварі вогні.
І з бідою своєю
тепер вже не підеш до Вані.
Ми при зустрічах нині
вітаємось надто квапливо,
Мовби дружба між нами
і дружбою не була...
...Я й незчувсь — то сама невідступна тривога,
можливо,
Десь за північ
до лабораторії знову мене привела.

3

— Діду! Гей, діду!
Мовчання.
Я б'ю у ворота.
Простою хоч до ранку —
Бо й так же ж не спатиму вдома!
...Чути кашель старечий,
хрипке і байдуже
«Хто там?»

І зненацька —
за спиною —
Ванині кроки знайомі.
Я не знаю чому,
але груди частіше задихали.
Поздоровався з ним
і відчув, що забракло слів...
Чи тому, що нараз
березнева лапата віхола
Закружляла круг нас —
і палатою світ забілів,
Чи тому,
що заглянув у вічі йому і неждано—
Все —
і біль, і тривогу свою
прочитав я у них...
Ми обидва чекали.
Та дід в прохідній, за парканом,
Відкривати й не думав.
Він щось пробурчав і — затих.
Не пустив. Навіть вислухати не захотів.
Та й не дивно:
Уночі
там ніхто б розмовляти із нами не став...
Вітер — наче сп'янів:
то ревів, налітаючи гнівно,
Та вологими жменями снігу
в обличчя жбурляв,
То у ближніх провулках,
посвистуючи іронічно,
В кучугурах заплутувався
і змовкав на мить...
Щось було в цій завії —
і знане, й незвідано кличне —

Так, буває, забутої пісні мотив
з даліни долетить...
Це ж торік ми стояли
у хмарі сніжинок веселих.
Та ні болю цього не було,
ні тривоги, ні жалю.
Все дзвеніло в мені,
наче був я — наповнений келих
Найдзвінкішого
кришталю.
Я й не відав тоді, що — люблю.
Лиш тривогу незнану
Та велику, затаєну радість у грудях носив,
По-хлопчачому марив про подвиг
і заздри́в Івану
За шляхи, що пройшов він,
за все, що в житті пережив...
В давній день наші долі дійшли
до кордону часу —
До тієї незримої,
але твердої стіни:
Я кінчав семирічку,
коли із десятого класу
Він в теплушці поїхав на третьому році війни.
І напевно,
так тепло тому і забилося серце,
Коли вперше ми стрілись
в кімнаті студентській тісній,
Що стояв я у братовій —
у подарованій гімнастерці,
А Іван —
у своїй —
Димом бою пропахлій,
осколками й кулями рваній,

У Дніпрі,
і у Віслі,
в далекому Одері праній,
Перемитій дощами
і паленій у вогні...
Старшим братом,
порадником став він мені.
Нам не випало вчитися з ним на потоці одному,
Надто рідко траплялося разом іти нам додому,
І бувало я з ревністю навіть на нього чекав
Незатишними взимку
похмурими вечорами.
Хто в житті побратима,
товариша вірного мав? —
Отакими
були ми з Ванюшею товаришами...
І не раз ми блукали по місту
ночами казковими,
Тишу будячи кроками
і запальними розмовами...
Я в уяві проходив з Іваном
по спалених селах,
В мінометному взводі
згинавсь під вагою плити...
Й сторожі,
що в теплі, в кожухах задрімали
дебелих,
Прокидались
і спішно ішли оглядати пости...
А тепер ми нікого не будим...
На площах безкраїх
Ліхтарі розчинились у віхолі, як в тумані.
Розгубивши маршрути,
обліплені, білі трамваї

Йдуть, немов не по рейках,
а по сніговій цілині...
Ми також цілиною простуєм удвох,
безкінечний
Пробиваємо слід через місто в глибокім снігу.
Ми говоримо мало,
й слова все якісь недоречні.
Що скажу,
коли я перед ним в неоплатнім боргу?
Якби чудо можливим було —
ні хвилини в ваганні
Не стояв би, не думав,
бо серце рішило б умиць:
Я б віддав півжиття,
щоб знайшов він подібну до Тані!
Але ж сам — без Танюші моєї —
як міг би я жить?
Як оце пояснити?
Хіба я доводити стану,
Що, мовляв, поріднилися, душами з нею
злились?
Не в якомусь трикутнику,
вигаданім для романа,
На вузенькій стежині
в житті ми з Іваном зійшлись...
І однаково важко стрічатись нам
і не стрічатись,
Бо тепер — ні дружить по-старому,
ні зовсім не знатись.
Видно, так і залишиться все
недосказаним, недоговореним...
Та й чи стане дорогою стежка,
чи буде назавше заорана?..

...Йшли здебільшого мовчки —
вимогував шлях безкінечний,
Та ще вітер у вуха на сотні кричав голосів,
Бив скажено в обличчя,
й слова, ніби іскри, гасив...

Може, віхола ця
не така вже й була недоречна...

4

Студентська кімнато моя!
Як багато
Говориш ти серцю, студентська кімнато!
Хай прибрана бідно ти, хай тіснувата,
Та що нам до того, студентська кімнато!
Ми звикли до всього з тобою.
Бувало
Під ранок в графині вода замерзала...
Та ми не в обиді —
хіба ти нам мало
Поозорих і сонячних днів дарувала!
Хіба не отут ми сиділи ночами,
Схилившись над зошитами та книжками?
Хіба не отут в залікову гарячку
На цілу добу позичали троячку,
По-братськи ділили цей скаоб із сусідом
І ситі бували вчорашнім обідом?..
Студентська кімнато!
Студентська кімнато!
Ти моїяти вмієш із нами й співати,
Сміятись і плакати,
І щастя,
і біль берегти пережитий...
радіти й тужити,

За даллю часу, через десятиріччя,
Ти знов нас до себе поманиш, покличеш,
Згадаєшся вечором давнім, бузковим,
Забутою піснею,
                    пам'ятним словом,
І сном, що наснився,
                    але не здійснився,
І усміхом друга,
                    чий слід загубився...

Ти й донині така,
                    хоч тепер вже й сімейна, кімнато!
І за роки не змінишся,
                    що ж говорити — за рік?
Хай домашній лежить килимок на підлозі
  картатий,
Але ось на столі —
                    інститутський графин —
  «п'ятерик»...
Ті ж пісні тут лунають,
                    ті ж самі гарячі розмови,
Ті ж конспекти на тумбочках,
                    ті ж суперечки без меж,
Перед заліком ночі безсонні —
                    і зайві, і обов'язкові —
Все, як в кожній кімнаті у нас в
  гуртожитку,
                    і все ж
Ось Танюшине фото
                    у рамочці на стіні,
Щоб під ним
                    працювалось і мріялось легко мені.
На полиці здружились мої та її книжки —

Щоб читав їх з любов'ю,
у руки їх брав залюбки...
Можна шафу оцю відчинити
й торкнутися плаття, в якому
Я уперше Танюшу зустрів,
І здадуться живими на ньому,
вологими й свіжими квіти
Тих давніх днів...
Таню!
Глянь, подивися
очима хорошими, сірими,
Незрадливими, ясними, щирими!
Звичним рухом —
з грудей і за плечі —
косу перекинь,
Пригорнися до мене,
як ластівка ніжна, прилинь —
І щасливим я стану за мить...
Я стою у пальті та в ушанці,
а на стіні
Фото мовчить.

5

Я цю ніч не забуду ніколи.
Усе пам'ятаю:
Кожен звук, кожен крок,
і нестерпне оте почуття,
Коли ніби спиняється час...
Тільки вітру виття,
Та пітьма за вікном —
і нема ні кінця їй, ні краю...
Хоч стонадцять разів поклянися,
але не любив ти й не любиш.

Якщо знаєш в коханні
одні тільки сни золоті,
Коли в грудях тобі не хололо
ні раз в житті
Від одної лиш думки,
що ти її втратиш, загубиш,—
Ту єдину твою,
незрівнянну твою, незамінну,
Хай красиву для тебе лише,
та повік неповторну оту,
Котра очі розкрила твої
на небачені барви нетлінні,
І явила тобі —
ніби чудо —
життя повноту.
Може, й правда —
я вірю: ночами такими сивіють.
Та ще більше я знаю,
що після ночей отаких,
Буде радість —
і люди радіти по-справжньому
вміють,
Вдарить горе —
й не знайдеш твердіших сердець,
ніж у них.
Де там бродить світанок?
Скоріше б уже розсвіло!
Як же важко долаєш ти, стрілко, четверту
годину!
Я на мить до холодної шибки притиснув чоло,
Ніби ліг на крижину.
Дощ... Мов лє із відра...
Після снігу пішов...

І метелиця, й дощ...
Навесні — це звичайна річ.
Вітер шарпає люто.
І не ліхтарі, а немов
То сама понад містом гойдається ніч...
То мигне світляком,
то насупиться знову, сліпа.
Пляма світла
хитається біля стовпа...
Ні душі навкруги!
О такій би годині улітку
Вже і сонце світило б...
І раптом побачив: з-за рогу
Хтось біжить під дощем,
припадаючи важко на ногу.
Може, з вістю недоброю
посланий до гуртожитку?
Я хвилину стояв,
прислухався в глибокій тривозі,
І метнувсь до дверей,
та вони у ту ж саму мить,
Ніби в сні, відчинились нечутно самі,
й на порозі
До останньої нитки промоклий
Ванюша стоїть.
Мов дощем і скаженим вітрищем
ударило зблизька.
Що він знає?
Ми ж разом прийшли з ним додому!
Дістає папірця із кишені:
— Від Тані записка.
Я схопив: — Од Танюші? —
А почерк якийсь незнайомий!

«Дорогий мій Сергію!
В мене, видно,
щось інфекційне.
Ну, із ким не буває?
Даремне твоє хвилювання.
Не тривожся, хороший!
Будем вірити медицині.
Ми ж самі — медицина...
Цілую. Таня».
Я нічого іще не збагнув.
Де він взяв її посеред ночі?
— Де ти взяв цю записку, Іване?
Ти був... там? —
Він підводить на мене
безсонням обпалені очі.
Як не вірити
цим очам?
Я нічого сказати не зміг,
тільки стис йому руку,
Бо відчув, що потрібних у мене не вистачить
слів.
А можливо, я просто в ту мить
ще не все розумів...
То солдатської дружби мені відкривалась наука.
Я не раз іще зміряю серцем
не вигадану стежину,
А його безкінечну дорогу —
крізь дощ і нічну хуртовину,
Я вже знав,
що лише не забути про неї — замало!
Але ж Таня —
чому не вона цю записку писала?
Я пробіг її вдруге і втретє,
й немов прикипів до рядка:

«В мене... щось інфекційне».

Записку комусь продиктовано:
Папірець,
до якого б торкнулась Танюші рука
Передавать ризиковано...

6

Ще не скоро світанок!

В задумі стояв при вікні,
То ізнову схилявся над запискою
над чужою...

Може, тим так нагально тоді забажалось мені
Прочитати хоч слово,
написане Таниною рукою.

Я дістав із шухляди конспекти
давніші й нові —

На півроку читать її стало б,
цю силу-силенну...

У задумі гортав сторінки.

І рядки, ніби струни живі,
Задавеніли, заграли...

Та що це? Здається — щоденник?

Я не знав, що Танюша щоденник веде,
й не подумав,

А чи вправі читати його?

Не до того було!

Бо дихнуло блакиттю,
пісенним прорвалося шумом

Червня двадцяте число.

«Цілий день в гуртожитку співають,
до пізньої ночі пісні.

Закінчились екзамени.

З ними — і тиша академічна.

Чемодани пакують,
і стали кімнати тісні,
І в самому повітрі вже
запах мандрівок незвичний.
Я дивуюся з себе:
якась я дівачка, їй-богу,
Ну, якоюсь немов
неприкаяною зробилась.
Поривалась додому,
а тільки зібралась в дорогу —
Їхати перехотілось...
Стало жаль, що так рано канікули
Нас додому покликали...
Ніби в Києві тільки
такі вечори погожі,
Отакі золотисті дні...
Може, знову сьогодні
квитків не дістане Серьожа
Ні собі, ні мені?..»

«Двадцять другого червня.
Поїхав Сергій.
Я сиджу на вокзалі.
Мій поїзд лише за годину.
Ах, скоріше б, скоріше!
Так сумно зробилось одній,
Мов навіки Серьожа,
навіки мене покинув...
На пероні, коли ми прощались,
в останню хвилину,
Я згадала,
що двадцять друге червня
сьогодні —

Роковини мільйонів розлук
над обривом у димну безодню...
... Ось мій батько підвівся,
на плечі мішок свій закинув.
... Наша станція, тиха й мала,
од пісень і плачу
Роздалася немовби,
й тепер — непомірно велика.
Я не вірю, що нам застається
ридати і кликати.
Ні, неправда! Неправда —
за поїздом вслід полечу!
Але мама не плаче.
Малую мене пригорта.
І у неї —
такі ж, як у батька —
суворі і жилаві руки,
Вже готові до праці тяжкої,
до вічної, може, розлуки...
І солдатки печаль у очах —
невтолима й свята...

Мамо, мамо!
В волосся сивинки вплітаються
густо...
Він загинув. Ти знаєш.
І все ж дожидаєшся чуда.

... А війну —
та невже ми колись її знову
допустим?
Чуєте, люди?!»

«Цього ж дня. У вагоні.

Я думаю часто над тим,
Що в житті треба вміти над все
дорожити хвилиною...
В багатьох іще
дні — як над поїздом звихрений
дим...

Та чи можна
прийти в комунізм
за чужою спиною?
... Ми приходим в життя
після бур і вогняних злив,
Між могутніх дубів стоїмо,
як пагіння зелене.
Старший брат мій —
Матросов —
грудьми амбразуру закрив.

Вічна Зоя!
Вона на три роки лиш старша за мене...
А життя її —
вже героїчна сторінка історії,
Незабутня сторінка,
яка не зітреться ніколи...
Не в сирім бліндажі,
а в осяяній аудиторії
Я вступала до лав комсомолу.
Перев'язку я першу в житті
не в бою, не солдату,
А студентці-подрузі
на першому курсі зробила.
Не в шаленій атаці я кинула першу гранату,
А у парку, за школою,
просто — щоб спробувать сили...

Я захопленим серцем
вбираю простори чудесні ці.
Із якого вогню їх здобуто!
Яким їх трудом піднімали!
Слово за нами,
ровесники і ровесниці!»
Це вона, моя Таня!
Такою давно її знаю —
Із жаринками впертими,
що у зіницях сіяють.
Ці думки —
вони здавна були і моїми думками.
... Слово за нами!..
Перечитував знову рядок за рядком,
і неначе
На своєму обличчі
відчув її подих гарячий,
Ні, не вірю,
що може хвороба якась випадкова
Їй не дати сказати свого слова!
Вона щойно отут,
поруч мене була!
Я до зошита знов припадаю, мов до джерела.

7

«Двадцять восьмого липня.

Щоденнику мій!
Другий місяць пішов,
як не брала тебе я у руки!
Не записано стільки сумних і веселих подій...
А тополі над Россю!
А поле безкрає! А луки!

Я не знаю,
чи зможу колись передати словами
Цю красу неозору —
Теплий подих вечірніх полів,
свіжість ранків прозору —
Все, що так я люблю,
що повік
хвилюватиме до безтями!

На світанні, крізь сон,
мовби здалеку чую слова:
— Доню, доню! Вставай!
Та прокинься ж ти, донечку!
— Я вже, мамо, не сплю,
розбудило давно мене сонечко!..
... Мамо, мамо!
Ласкава й сувора моя ланкова!

Я одну лиш хвилину
поніжуся в ліжку дитиною
І одразу дорослою стану!
... Понад самою Россю
ми росяною стежиною
Поспішаємо з матір'ю
до бурякового лану.

А старий мій дідусь —
часом смішно буває і дивно —
Що не день — про своє:
що студентці, мовляв, не з руки...
Ой, дідусю рідненький!
Які ж ви, їй-богу, наївні!

Ну, хіба то не наші,
хіба не мої буряки!»

«Одинадцять серпня.

Од Вані — четвертий лист.
Все — про справи звичайні,
а тільки за словом кожним —
Хвилювання затаєне чую,
затаєний зміст,
І прохання невисловлене,
й сподівання тривожне...
Ну, чому так буває?
Були ми з ним
товариші.
На одному потоці учились,
щодня зустрічались,
Вечорами
удвох з інституту додому
вертались.
Та лишивсь він
товаришем тільки для мене
в душі...
Ну, чому так буває?
Чому почуття неслухняне?
Я училась, жила, як усі,
і нічого не відала,
І здавалось —
не скороо іще та хвилина настане...
Але серце проснулось неждано
й само мене видало...
Він іще не повідив, я знаю,
він ще сподівається —
Я одразу вілчула,
побачивши тільки листа.
Написати, як гірко мені?
Та рука чомусь не піднімається:

Чим зарадить Ванюші
оця моя гіркота?»

« Двадцять третього серпня.

Сказати по правді по ширій,
Я скучаю за Києвом,
за наддніпрянськими кручами...
Вже ось тиждень в душі
в свій студентський збираюся
вирій,

Тільки матері ще не сказала,
бо якось незручно...
Рідна, добра моя!
Вона потай давно уже плаче.
Серед ночі прокинусь —
стоїть біля ліжка, сумна,
І не зводить очей,
назавжди надивляється наче...

Все їй сниться війна...
Проклятуша війна!
І коли ж ми забудем про неї!

Хижі руки її
та відтяти б ударом одним!

Чорний дим,
сивий попіл пожарищ Кореї

Осідає на серці моїм.
Часом хочеться встати,
побігти, злетіти на крилах
І з'явитися до Кім Ір Сена —
хай дасть щонайважчу роботу,

На ділянку найважчу
бійцем посила мене в роту, —

Розсвіло,
                     й з фотографії
                                     очі коханої чисті
 Металевим світилися блиском.
 І так ясно я знов уявив її
                     перед собою —
 І такою, як знаю давно,
                     і якоюсь новою:
 Трохи старшою ніби, суворішою
                     і рішучою —
 Мовби вийшла,
                     готова до бою із чорною тучею,
 І неначебто чую:
 — Неправда! —
                     Як тільки-но спробую
 Уявить,
                     що до ліжка Танюша прикута
   хворобою.
 Це неправда!
                     Бо Таня свого не сказала ще слова,
 А не може його не сказати!
 І нараз — наче блискавки спалах
                     спинив мене серед кімнати:
 — А можливо — хвороба Танюшина
                     не випадкова?
 ... Це було за туманом іще,
                     без кінця й без початку.
 Опалило і шезло.
                     Та щось я, здається, вже знав...
 Я підбіг до стола,
                     до щоденника знову припав:
 Може, в ньому знайду я розгадку?

«Вісімнадцяте вересня.

Вранці зустріла Івана.
 Позавчора просила,
                   та він не прийшов на весілля.
 А тепер поздоровив мене.
                   І так тепло всміхнувся неждано.
 І невже то він просто
                   зробив над собою зусилля?
 Ми не сіли в трамвай,
                   а до клініки рушили пішки,
 Мовби справді
                   нічого не сталося особливого.
 Тільки ключ журавлів
                   прокурликав над нами
                           і трішки
 Засмутив голубінь
                   вересневого дня
                           щасливого...»

Не цього я шукав.

Головне,

мабуть, далі десь, далі!

Я гортав сторінки,

і в невпинному їх шелестінні,

Як обвал сніговий,

наростало моє нетерпіння,

І тривога росла,

як гора снігова при обвалі...

... Двадцять восьмого вересня.

Жовтня — дев'яте, тридцятье...

Наче вітер часу

завернув пережиті вже будні,

І забуті події,
і пам'ятні числа і дати...
Листопада — четверте... десяте...

«Двадцятого грудня.
Де ти бродиш там, зимо?
Всю ніч мені снилась метелиця.
Я прокинулась,
і щонайперше — мерщій до вікна.
Анітрішки не схоже!
Туман надоїдливий стелеться...
Не збагнеш —
чи то осінь, чи рання занадто
весна?
Де ще тая весна!
А чогось ніби неvistачає...
Завірюхи? Морозу?
Та прийдуть — хоч би і не ждала!
Заздрю тим,
хто уже закінчив інститут
або скоро кінчає.
А мені
цілий рік іще ждати лишилось...
Чимало!
Я давно почуваю це:
хочеться вже працювати.
Мати завше на плечах
турбот і обов'язків гору,
Вранці бігти в лікарню,
на виклик в село поспішати...
Я у мріях не раз уявляла ту пору.
... Чергувала у лабораторії знов,
у Лісного,

І під вусами губи —
прикушені, стиснуті строго,
І його хвилювання,
нехай і приховане вміло...
Може, трапилась помилка?
Може, вона поспішила?
Це ж бо дослід!
Палкого бажання для нього —
замало!
Що учора вона
у щоденнику записала?

* * *

«Двадцять сьомого березня.
(В зошиті запис останній)
Северина Петровича, видно,
не переконати,
Навіть слухать не хоче,
не хоче про це й розмовляти...
Але ти? Ти б вагалася, Зою?
Скажи, партизанко Таня?
Вчора вранці приходив Демчишин —
колега і друг його давній.
Тільки знову —
на чім почалася —
на тому й кінчилась розм
Як прощались вони, —
я на східцях була випадково.
— З вашим серцем — немислимо!
Буде біда —
й непоправна!
То Демчишин казав.
А Лісний все хитав головою:

— Це — обов'язок вченого,
зрештою — право моє безперечне!

Може, просто не вірить,
що дослід
для нього вже річ небезпечна.

Є один тільки вихід.

І слово останнє — за мною.

Я продумала все. Врахувала всі «за» і всі
«проти».

Зловживати довір'ям нечесно.

Хіба я не знаю?

Він же вірив мені,

залучив до своєї роботи...

Тільки бачу — й хвилини чекати я права не
маю!

Дослід — першого квітня.

Йому заборонять, звичайно.

І вже шестеро нас, добровольців, стоїть,
поглядає на двері...

Але що, як — упертий —

сьогодні його розпочне він,

негайно,

І заяви залишаться наші

лише на папері?

Не дано йому права

життям своїм ризикувати!

... Так, я знаю,

що тут

не буває простої невдачі.

Розумію,

що

помилка, навіть найменша,

для мене значить...

Та не думаю
                                відступати!
... Ніці нелюди за океаном все марять
                                цією хворобою,
Начинивши снаряди та бомби,
                                засіяти наші простори.
А вакцина Лісного,
                                яку на собі я спробую, —
Та вона ж
                                їхні плани руйнує і ріже під
  корінь!
Я готова!
                                З останньої лекції —
  і за роботу!

.. А сьогодні так ясно
                                на весну намітився злам...
Так запахло теплом!..
                                Це ж бо лічені дні до прильоту
Залишилися солов'ям...
Поспішайте! Летіть!
                                Ми у місячні ночі погожі
Ще послухаєм вас у зеленій затіненій хащі!
.. Я хотіла уранці
                                про все розповісти Серьожі.
Передумала і не сказала йому.
                                Це і краще...»

10

Я не вийшов на вулицю —
                                вилетів, вихором дужим підхоплений.
Ніч?
                                Здається, не ніч — цілий вік
  проминув.

130

З-між дерев,
що стояли, немовби росою
окроплені.
Вітер вирвавсь й жменю краплин у лице
сипонув.
Може, то мені снилися тільки
вчорашня віхола,
Снігова цілина,
несподівана зустріч з Іваном?
Десь почулася пісня,
з-за рогу шугнула неждано -
На машині горласті дівчата
повз мене проїхали...
То розгулювавсь день —
перший, справді в цім році
весняний.
З ярим сонцем в блакиті
і дзвоном
запінених ручаїв,
Із набухлими бруньками,
з вітром пахучим і п'яним..
Тільки що він для мене таїв?
Я щодуху летів, а здавалось —
повзу насилу...
Ось, нарешті, паркан,
коридор прохідної тісний.
Ось позаду лишилася
сторожа постать похила...
Тільки хто ж це навстріч? Я спинився
— Професор Лісний?
Він, мабуть, не почув.
Неквапливо ішов, неохоче,
З кожним кроком, здавалось,
нелюдську долаючи втому.

Постояв на панелі
і рушив поволі додому.
Видно, після безсонної ночі...
Я пішов по провулку за ним,
та до самого рогу,
Сам не знаю чому — ні відстать,
ні спитати не міг.

* *

І зненацька
машина мені перетнула дорогу.
Грім оркестру різкий
і глухе шурхотіння ніг...
...Дві коси — дві пропалини чорні
на платті сліпучобілім.
І одне тільки пасмо живе
понад лобом тремтить...
А оркестр
свої мідні витягує шиї спітнілі
І гримить!
І кричить!
Під набухлими бруньками
й цим торжествуючим небом,
Де розгулює вітер,
де сонце і свіжа блакить, —
Домовина і коси дівочі...
Про що він кричить?
Зупиніться!
Замовкніть!
Не треба!
Я не знаю —
можливо, минула не мить,
а сторіччя

Між ударами серця двома,
поки з чорної глибини
Знов з'явилося,
знов незнайомим зробилось
це строге обличчя
Жінки,
що не діждалась початку весни...
Тільки губи у мене пошерхли
й солоними стали від поту,
Тільки небо туманом заслало
і день потемнів...
Над рядами скуйовджених простоволосих голів
Вітер вився
й високу витягував виючу ноту...
Труби!
Труби, не треба!
Без вас хіба суму не досить?
Оцієї дочасної смерті хіба ще замало,
Щоб горою камінною горе на плечі упало,
Щоб і сонце весняне затьмарила тучами осінь?
І незмірна тривога нараз опекла мені душу —
Я тепер же,
негайно повинен побачить Танюшу!
В небезпеці нехай —
але тільки б живою! Живою!
Я до неї прийду
не зі схиленою головою.
Я рішучість свою принесу —
не печаль, не скорботу,
Стану поруч назавше,
бо наперекір смертям
Наступає весна,
і вже лічені дні до прильоту
Залишаються солов'ям...

Для мільйонів сердець і очей
берегти необхідно ці віти,
Цю в промінні блакить,
берегти це велике життя.
А хіба я не зможу за нього,
без каяття,
Коли треба —
грудьми
амбразуру смерті закрити?!

З а м і с т ь е п і л о г а

Я в той день не побачив Танюші.
Не скоро зустрівся я з нею.
Ручаї відгриміли,
і яблуньки молоді,
У рожеві запнувшись хустки,
перешіптувались на алеї;
Та нічого не бачив, не чув я тоді.
Промінилась безхмарна блакить,
і веселий видзвонював грім.
То ледь-ледь зеленіли,
то враз зашуміли каштани...
Все в природі мінялось
для мене раптово й неждано.
Бо душею я жив лиш одним.
Я збагнув до кінця,
непомірну вагу яку
Має кожна десята
на температурнім листку.
То спадала униз,
то повзла, піднімалася вгору
На папері на міліметровім
червона нить...

На хвилинку хоча б
опинитися з Танею поруч —
До грудей би припасти,
послухати, як кров струменить!
Я на лекції йшов,
і щоранку єдиним питанням
Ще при самім порозі
мене інститут зустрічав:
— Що нового сьогодні
у лабораторії взнав?
Як там ніч пробула,
як тепер почува себе Таня?
Ми останнім трамваєм
вертались вночі від Лісного,
І, мабуть, не одному мені
він світив і крізь сон повсякчас
Той віддалений вогник невтомний,
який в кабінеті у нього
До світанку не гас.

Нас Танюша немовби зріднила усіх по-новому,
Та не тільки тому,
що за неї ми так хвилювалися всі, —
Наші смілі пориви
у образі встали живому,
Ми побачили мрію свою
наяву — в її простій красі.
... Перший подвиг
і перший — на відданість — іспит
суворий...
Ось він зблизька грозиво дихнув нам в
обличчя, той день.
Що про нього у школі іще
ми співали пісень,

Що про нього захоплено думали, снили учора.
Скоро — завтра, можливо, — за мною й тобою

слово,

І в ясному вогні,

що палає в душі гаряче,

Все негідне зника, неістотне, мілке й дріб'язкове,

Й по-новому товариша бачиш,

його відчуваєш плече,

І єднання висока напруга

настає душу:

З другом — ширша дорога,

із другом — не схибиш в путі!..

Що ж, я знаю, — це правда,

гірка наша правда, Ванюшо,

Ми не все поділити з тобою зумієм в житті.

Ні, нелегко здолати

кохання юнацького силу свавільну...

Та повік нас ніщо не заманить

на стежку вузьку!

Є дорожче за власне життя,

для обох неділиме і спільне,

І за нього

до смерті нам битися рядом в одному
полку!

І спасибі за добру науку! —

Бо вперше збагнув я вповні

Те святе почуття,

що народжується у серцях

На солдатських шляхах,

у суворій, смертельній борні,

Коли кожен — за всіх,

і усі — за одного

стоять до кінця...

... Соловії прилетіли.
Не можу сказати — коли.
Може, місяць тому,
а можливо, що тільки учора:
Я лише на світанні
почув їхню пісню прозору.
Та й каштани
сьогодні чи вчора лише
розцвіли.
Видно, правду говорять:
найважчі хвилини — останні.
Стоїмо біля входу,
з дверей не спускаємо віч.
Скільки рідних навколо,
схвильованих скільки облич —
Однокурсники, друзі,
з букетом черемхи Ваня...
Він давно мені снівся, цей день,
а можливо, й тепер тільки сниться?
Що, як справді прокинуся, —
тільки-но з місця зрушу?
Але раптом хтось поруч:
— Іде наша Таня, дивіться!
Таня! Таня!
— Танюша! —
І — назустріч.
Та разом усі.
Обступили стіною
Так, що руку потиснути їй
мені властяться не скоро...
Ось професор Лісний
щось до Тані говорить з докором,
Але очі
по-батьківськи світяться теплотою.

Я без слів розумію усе.
По очах його бачу,
Що стократ було б легше
на себе вакцину прийняти,
Ніж, прийшовши по всьому,
себе за недогляд картати...
Знав би трохи раніш,
не довірився б їй необачно...
Але ж як не любити
це віддане серце гаряче!
А Танюша всміхнулась,
лукаво хита головою:
— Знаю — ви це зробили б.
А вам же ж якраз і не можна!
Сотні, тисячі сонць
мов засвічують передо мною
Ця Танюшина посмішка, рух її кожний,
І ці вогники в сірих зіницях —
веселі, лукаві,
І ці коси на грудях —
неначе струмочки русяві,
І уся її постать,
пронизана сяйвом, гінка,
Рідна така!
Як святково кругом!
І, напевне ж, лише на світанні
Розпустилися скрізь на бульварах,
заніжились квіти!
Ще здаля —
ніби все їм відомо —
всміхаються Тані
Молоді матері над колисками
й діти, діти...

НАУМ ТИХИЙ

Наум Миронович Тихий народився 1920 року в с. Ємільчино, Житомирської обл., в родині службовця.

У 1937 році вступив до Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

В роки Великої Вітчизняної війни Н. Тихий був у рядах Радянської Армії — зв'язківцем, кулеметником, командиром стрілецького взводу. Нагороджений орденом Червоної Зірки.

У 1947 році Н. Тихий закінчив навчання в університеті. 1947 — 1955 роки працював у періодичній пресі.

Перша книжка віршів Н. Тихого «Розмова з друзями» вийшла в 1947 році у видавництві «Радянський письменник». В цьому ж видавництві були видані збірки «Листи з гуртожитку» (1949 р.), «Будівничі» (1952 р.). У 1953 році вийшла в перекладі на російську мову книга «Проходчики» (видавництво «Советский писатель», Москва).

ЗМІСТ

	Стор.
Орне поле	3
З сином	5
Ще до старості не близько...	7
Баяніст	9
Сестрі	13
Мрія	16
Біля пам'ятника полеглим	19
Дума про хліб	23
1. Так радісно — полями простувати...	24
2. Баян... До чого він?	26
3. Везуть зерно	28
Березові колки	30
Оповідання про любов	48
Черешні	50
Три пісеньки	50
1. Струмки	51
2. Світанкова	52
3. Не снись мені, тополино	53
Ти кажеш...	55
Тетяна Дем'яно	61
Дівочі літа	64
В гуртожитку	66
Люда	68
Хіба ти не чуєш, як вітер співає...	69
Будь мені дружиною...	71
Увечері (малюнок)	74
На щоглах корабельних сосен...	74

З Лутугінських нарисів	76
1. Васильєвський штрек	78
2. Проводи	82
3. Перед вечірнім нарядом	85
Будівниця	87
Солдат	89
Підбіг — і на руки, припав до грудей	91
Живем, років своїх не лічим...	92
Рідна земля	
Ганюша (поема)	94
Наум Тихий (біографічна довідка)	140

Редактор *П. О. Дорошко*
Художник *А. Ф. Пономаренко*
Художн. редактор *К. І. Золотарьова*
Техн. редактор *О. М. Соколов*
Коректор *М. Л. Брандіс*

Наум Миронович Тихий. Любовь и труд. Стихи и поэма.
(На украинском языке)

БФ 01843. «Радянський письменник». Здано на виробництво 22/XI 1955 року. Підписано до друку 15/II 1956 року. Папір 70×92/₃₂=21/4 паперових арк., 5,26 друк. арк., 4 обл.-вид. арк. Зам. № 6090. Тираж 5000. Ціна в оправі 3 крб.

Книжкова ф-ка Головидаву Міністерства культури УРСР,
Одеса, Купальний зав., 5.

864-17

сч 12991

1

Ціна 3 крб.

✓ A0137402

20

20